

ИСТОРИЧЕСКА ДЕМОГРАФИЯ

Население, Том 35, Книжка 2, 2017, 203-212

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

БРАКЪТ ПО БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ XIX В. – ОБЩ КОЕФИЦИЕНТ ЗА БРАЧНОСТ

Даниела АНГЕЛОВА

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
секция „Икономическа и историческа демография“;*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“

✉ dani_savova@yahoo.com

Резюме: *В настоящата статия са засегнати проблемите на спецификите на брачността, по специално брутния коефициент за брачност. Като се използват стойностите му за периода 1834–1887 г. се проследяват промените, които коефициента претърпява в зависимост от историческата обстановка. Чрез сравнение на изследвания показател в различни европейски държави се очертава мястото на българските земи в общата демографска картина на континента. Очертаната тенденция позволява да се достигне до заключението, че общия коефициент за брачност се запазва относително стабилен и бавно започва да се променя.*

Ключови думи: Историческа демография; Брак; Брачност; Българско Възраждане; Османска империя.

Изследването е подготвено благодарение на финансовата подкрепа на Проект № ДФНП–19/20.04.2016 г. на тема: „Издирване, каталогизиране и обработка на извори за брака и брачните отношения, съхранявани във фондовете на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, финансиран по Програма за подпомагане на младите учени в БАН

Статията да се цитира по следния начин:

Ангелова, Д. (2017). Бракът по българските земи през XIX в. – общ коефициент за брачност. *Население*, 2, 203-212. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Д. Ангелова, 2017

Статията е постъпила през м. април 2017

Приета за публикуване през м. юни 2017

Публикувана онлайн през м. ноември 2017

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

HISTORICAL DEMOGRAPHY

Nasselenie Review, Volume 35, Number 2, 2017, 203-212
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

MARRIAGE PATTERNS IN BULGARIAN LANDS DURING THE 19TH CENTURY – CRUDE MARRIAGE RATE

Daniela ANGELOVA

*Institute for Population and Human Studies, Bulgarian Academy of
Sciences, Economic and Historical Demography Research Unit,*

BULGARIA, Sofia, 1113, Akad. Georgi Bonchev St., Bl. 6

✉ dani_savova@yahoo.com

Abstract. *This article discusses the characteristics of marriage patterns and specifically the crude marriage rate. Using its values for the period 1834-188, this indicator enables us to trace the changes in the rate as depending on the historical situation. By comparing the crude marriage rate for different European countries, it is possible to reveal the position of the Bulgarian lands in the general demographic picture of the European continent. The outlined trend allows us to conclude that the crude marriage rate remains relatively stable and slowly starts to change.*

Keywords: Historical Demography; Marriage; Marriage Patterns; Bulgarian Revival; Ottoman Empire.

The study was prepared with the financial support of Project No DFNP-19/20.04.2016 on “Researching, cataloging and processing of sources for marriage and marriage relations kept in the “St. St. Cyril and Methodius” National Library archives” funded under the Program for Support of Young Scientists at the Bulgarian Academy of Sciences

The article can be cited as follows:

Angelova, D. (2017). Bracat po balgarskite zemi prez 19-ti vek – obsch koefitsient za brachnost. [Marriage patterns in Bulgarian lands during the 19th Century – crude marriage rate. *Nasselenie Review*, 2, 203-212.] ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© D. Angelova, 2017

Submitted – April 2017

Revised – June 2017

Published – November 2017

The author has read and approved the final manuscript.

Бракът е един от базисните компоненти, изграждащи демографската система на обществото. През XIX в. в българските земи брачните двойки са основните възпроизводствени единици на обществото. Реализираните сред населението бракове се изследват чрез анализа на *брачността*, която изучава количествените явления, резултат от тези процеси (Русев, Сугарев 2008: 152; изключва нерегистрираните, неюридически (Сугарева 2004: 89; Преса 2006: 21; Демографически 1985: 49). С оглед съвременната ситуация, изучаването на брачността от страна единствено на сключените бракове, е непълно. Това определение изключва нерегистрираните, неюридически бракове. Въпреки това в настоящото изследване то се приема за коректно, тъй като през изследваната епоха, когато количеството на последния тип съжителства, е незначително. Преди да започна своето изложение е необходимо да се направи уточнение за географските граници. Тук се приема, че понятието „български земи“ обхваща територията, заключена в съвременните граници на българската държава.

Изследването на брачността чрез изчисляването на брутни, специфични и групови коефициенти позволява да се очертаят особеностите на изследвания процес по българските земи. Проучването на спецификите на брачните отношения сред населението, обитаващо нашите територии през XIX в., помага за изграждане на представа за развитието на обществото. За да се пристъпи към изясняване на спецификите е необходимо да се очертае картината на общата брачност по българските земи през изследвания период. Това е и основната цел на настоящото изследване – да се представи *общият (брутен) коефициент за брачност и изследването на неговите стойности през XIX в.* Той показва броя на сключените бракове (приведен към една календарна година) през даден период на 1000 души от съответното население (Русев, Сугарев 2008: 153).

В българската историография изследването на брака и брачните отношения, от демографска гледна точка, са слабо проучени. Един от първите изследователи на брачността по българските земи е Мария Тодорова. В своите проучвания авторката не обръща внимание върху брутният коефициент за брачност (Тодорова 1989; Todorova 1983; Тодорова 2002). През последните години изследвания върху този демографски процес правят Щелиян Щерионов (Щерионов 2012) и Даниела Ангелова (Ангелова 2012; Ангелова 2013; Ангелова 2014). Въпреки това до този момент проучването на общия коефициент на брачност по българските земи през XIX в. не е било обект на самостоятелно изучаване. Поради това настоящата статия помага за изграждане на по-ясна представа за демографската картина на обществото.

Данните за брутният коефициент за брачност на населението, обитаващо българските земи през XIX в. са представени в табл. 1. В съответствие с използваната в настоящото изследване методика в таблицата са представени стойностите за шест конкретни години – 1834, 1845, 1854, 1864, 1871, 1887, за които наличният извор материал има изчерпателен характер, базиран на известната към настоящия момент информация и позволява изчисляването на брутният коефициент за брачност. За 1887 г. е използвана информацията от Преброяването на населението в Княжество България. Тези данни са използвани като база за сравнение, тъй като това е първото цялостно преброяване (след Съединението от 1885 г.) на българските земи, осъществено по единна система.